

81. Tuhfe-i Şâhidî'nin Ermeni harfli Türkçe nüshasına dair bir inceleme¹**Fatma Jale Gül ÇORUK²**

APA: Çoruk, F. J. G. (2024). Tuhfe-i Şâhidî'nin Ermeni harfli Türkçe nüshasına dair bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 1316-1352. DOI: 10.29000/rumelide.1440057.

Öz

Manzum sözlükler içinde önemli bir yere sahip olan ve 1514 yılında Şâhidî İbrâhîm Dede tarafından Farsça-Türkçe sözlük olarak telif edilen Tuhfe-i Şâhidî'nin pek çok farklı nüshası bulunmakla birlikte Ermeni harfli Türkçe nüshası hakkında bugüne değin herhangi bir çalışma yapılmamış; herhangi bir kaynakta künyesinden dahi bahsedilmemiştir. Fransız Milli Kütüphanesi'nde Arménien 317 numarasıyla kayıtlı bir yazmanın içinde yer alan metin, Kevork Tbir Baladatsi [Գևորգ Բալադատի Գալստանուցի] tarafından 1772'de İstanbul'da istinsah edilmiştir. Çalışmamızda nüshanın transkripsiyon metninin sunulmasının yanı sıra metnin biçim ve içerik nitelikleri üzerinde durulmuş; bu çıkarımlar yapılırken ikisi Latinize üç farklı Tuhfe-i Şâhidî nüshası üzerinde çalışılarak karşılaştırmalı metin analizi yapılmıştır. Ahmet Hilmi İmamoğlu'nun kendi kütüphanesinde yer alan ilk nüsha, H. 1040 tarihinde Osman b. Ali tarafından istinsah edilmiş, 1b-22b varakları arasında harekeli nesih ile yazılmış ve İmamoğlu tarafından kitaplaştırılmış çalışmadır. İkinci nüsha H. 921 tarihli, Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde 4026 numarasıyla kayıtlı manzum sözlük mecmuasının 41b-72a varak aralığında bulunan ve Atabey Kılıç tarafından bilim dünyasına sunulan çalışmadır. Üçüncü nüsha ise Ankara Milli Kütüphane'de H. 920 tarihinde Mustafa b. Muhammed tarafından istinsah edilmiş, 1b-25b varak aralığında harekeli nesih ile yazılmış olan nüshadır. Ermeni harfli Türkçe nüshanın gün yüzüne çıkarılmasının yanı sıra metnin niteliklerinin incelenmesi de bu çalışmanın özgün yanını oluşturmaktadır. İlerleyen zamanlarda Tuhfe-i Şâhidî üzerine yapılacak çalışmalarda ve/veya nüshaları üzerine yapılacak yorumlarda artık Ermeni harfli Türkçe metnin de dikkate alınmasının gerekeceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Tuhfe-i Şâhidî, Ermeni harfli Türkçe, manzum sözlük.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %25

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 24.11.2023-**Kabul Tarihi:** 20.02.2024-**Yayın Tarihi:** 21.02.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1440057

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Kafkas Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Ermeni Dili ve Kültürü ABD / Dr., Ankara University, Faculty of Language and History-Geography, Department of Caucasian Languages and Cultures, Department of Armenian Language and Culture (Ankara, Türkiye), coruk@ankara.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0003-3807-1501, **ROR ID:** https://ror.org/01wntqw50, **ISNI:** 0000 0001 0940 9118, **Crossreff Funder ID:** 100007613

A review of the Turkish copy of Tuhfe-i Şâhidî in Armenian letters³

Abstract

Although there are many different copies of Tuhfe-i Şâhidî, which has an important place among verse dictionaries and was written as a Persian-Turkish dictionary by Şâhidî İbrâhîm Dede in 1514, no study has been done on the Turkish copy with Armenian letters until today; its identity is not even mentioned in any source. The text, which is in a manuscript registered in the French National Library with the number Arménien 317, was copied by Kevork Tbir Baladatsi in 1772 in Istanbul. In our study, in addition to presenting the transcribed version of the text, we focused on the form and content qualities of the text; while making these inferences, a comparative text analysis was made by studying three different copies of Tuhfe-i Şâhidî, two of which were Latinized. The first copy in Ahmet Hilmi İmamoglu's own library was dated Hijri 1040, it is a work copied by Osman b. Ali, written in naskh with vowels between pages 1b-22b, and compiled into a book by İmamoglu. The second copy is the work presented to the scientific world by Atabey Kılıç, dated Hijri 921, found in pages 41b-72a of the verse dictionary magazine registered with number 4026 in the Konya Mevlana Museum Library. The third copy is in Ankara National Library, dated Hijri 920, it is a copy copied by Mustafa b. Muhammad, written in naskh with vowels, between 1b-25b pages. In addition to unearthing the Turkish copy with Armenian letters, the examination of the qualities of the text constitutes the originality of this study. It is thought that in future studies on Tuhfe-i Şâhidî and/or comments on its copies, the Turkish text with Armenian letters will also need to be taken into consideration.

Keywords: Tuhfe-i Şâhidî, Turkish with Armenian script, verse dictionary.

Giriş

Dil öğretiminde, vezin ve kelime ezberinde, edebî bilgilerin öğretiminde kullanılagelen ve Türk edebiyatında pek çok farklı dile dayanan örnekleri bulunan manzum sözlüklerden en önemlilerinden biri, Tuhfe-i Şâhidî'dir. Tuhfe-i Şâhidî, Hüsam b. Hasan el-Konevî'nin *Tuhfe-i Hüsamî* adlı sözlüğüne nazire olarak Farsça-Türkçe olarak nazmedilmiş bir sözlüktür. Mevlevî şeyhlerinden Şâhidî İbrâhîm Dede tarafından 1514'te telif edilmiştir. Şâhidî, Mevlevî Dergâhı şeyhi Hüdâî Sâlih Dede'nin oğludur ve ilk eğitimini babasından almıştır. *Türkçe Divan*, *Gülşen-i Tevhîd*, *Gülşen-i Esrâr*, *Gülşen-i Vahdet*, *Sohbetnâme* vb. eserleri bulunan Şâhidî'nin asıl ünü, Tuhfe-i Şâhidî'den kaynaklanmaktadır (Öz, 2010: 138-139). Tuhfe-i Şâhidî, "mesnevi tarzında yazılmış altmış bir beyitlik bir manzume ile başlar. Yirmi altı bölüm halinde beş ile yirmi beyit arasında değişen nazımlarla düzenlenen sözlüğün her bölümünde

³ **Statement (Thesis):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 25

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 24.11.2023-**Acceptance Date:** 20.02.2024-**Publication Date:** 21.02.2024;

DOI: 10.29000/rumelide.1440057

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

bir kıta başlığı bulunur. (...) Diğer Farsça-Türkçe sözlüklere göre daha hacimli olan eser iptidai seviyede Farsça öğretimini hedeflemektedir” (Çıpan, 2010: 274).

Medreselerde ve benzeri eğitim kurumlarında ders kitabı olarak okutulduğu bilinen Tuhfe-i Şâhidî'nin çok tanınan bir eser olduğu bilinmekte; yazma nüshalarının sayısı da bunu desteklemektedir. Hatta “*XVIII. yüzyılın sonlarına doğru manzum sözlüklerle dil öğretimi geleneği terkedilmiş olmakla birlikte, Tuhfe-i Şâhidî ve şerhleri okunmuş ve okutulmuştur*” (Öz, 1999: VIII). İmamoğlu'nun tespitlerine göre “*genel ve özel kitaplıklardaki nüsha sayısı 148. Ancak 200'ün üzerinde olduğunu sanıyoruz. Sadece Süleymaniye Kütüphanesi'nde 81 yazma nüshası var. 48 yazması da Milli Kütüphane'de mevcut*” (İmamoğlu, 1993: 57). Bu ve benzeri tespitlere göre eserin pek çok nüshasının olduğu bilinmekle birlikte bugüne değin Ermeni harfli Türkçe⁴ nüsha üzerinde çalışılmamış, tespit edebildiğimiz herhangi bir kaynakta künyesinden dahi bahsedilmemiştir hatta Ermeni harfli Türkçe nüshanın müellifi hakkında yazılan biyografilerde de eserin adı anılmamaktadır.

Çalışmamıza konu olan Ermeni harfli Türkçe nüsha ise “*Arménien 317*” kayıt numarasıyla Fransız Millî Kütüphanesi Dijital Arşivi'nde yer alan 77 sayfalık bir yazmanın içinde, 2 ila 32'nci sayfaları arasında “*Haza Kitabı Tuhfe-i Şahidi*” başlığıyla yer almaktadır. Yazmanın tamamının istinsah süresi için 1760-1801 tarih aralığı verilmiştir. 7 farklı bölümden oluşan yazmanın I ve IV. bölümleri İstanbul'da; II ve III. bölümleri Surp Nişan Manastırı'nda; V. bölüm ise San Lazarro/Venedik'te istinsah edilmiştir. Arşiv kaydında birkaç defa çoğaltıldığı da belirtilmektedir. Yazmada 2 ila 32. varaklar arası ile 66. varak Ermeni harfli Türkçedir. Geri kalan sayfaların tamamı Ermenice yazılmıştır. Tuhfe-i Şâhidî'yle ilgili olarak 33. varakta, “*14 Temmuz 1772'de Konstantinopolisli Kevork Baladatsi adlı çalışkan bir adam tarafından yorulmak bilmeyen çabalarla Ermeni yazısına çevrilmiştir.*” ifadeleriyle müstensih dair bilgi verilmektedir.

Nüshanın müellifi Kevork Tbir Baladatsi [Գևորգ Դավիթ Գալատացի] (1737-1812), Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşamış; tarihçi, çevirmen ve sözlükbilimci unvanlarına sahip bir Ermenidir. 10 kadar dil bilmektedir. Yunanca, İbranice, Farsça vd. farklı dillerden yaptığı pek çok önemli çevirisi bulunmaktadır. Öte yandan Sargsyan, Baladatsi için şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Konstantinopolis'te doğan Batı Ermeni entelektüel uyanışının da kurucusuydu. (...) Hat sanatında da büyük bir yeteneğe sahipti. Elyazmalarını bulmak ve kopyalamak için elinden geleni yapan Ermeni aydınlardan biriydi. Onun çabaları sayesinde pek çok el yazması eserin kaybolmaktan kurtulduğunu biliyoruz*” (Սարգսյան, 2014:205). Ayrıca Baladatsi, 1826 yılında Farsça-Ermenice kapsamlı bir sözlük de hazırlamıştır. Bu sözlükte kelime açıklamalarının yanı sıra İran mitolojisi, folkloru, edebiyatı hakkında da özet bilgiler sunulmaktadır. Baladatsi'nin bazı el yazması eserleri, Venedik ve Ermenistan'daki kütüphanelerde korunmaktadır (Այվազյան, 2005:273).

Bu çalışmanın odağında Ermeni harfli Türkçe nüsha olmakla birlikte 2'si Latinize edilmiş 3 farklı nüsha üzerinden inceleme ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Nüsha sayılarının çokluğu ve dahi henüz bilinmeyen nüshalarının da olma ihtimali nedeniyle Kılıç'ın ilgili makalesinde belirttiği üzere “*tenkitli bir neşrinin yapılması pek mümkün olmadığından*” (Kılıç, 2007: 517) birbirinden farklı olduğu tespit edilen nüshalarla çalışılarak Ermeni harfli Türkçe metne dair bir çıkarımda bulunulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda kullanılan ilk nüsha, Ahmet Hilmi İmamoğlu'nun kendi kütüphanesinde yer alan, H. 1040 tarihinde Osman b. Ali tarafından istinsah edilmiş, 1b-22b varakları arasında harekeli nesih ile yazılmış

⁴ Ermeni harflerinin Türkçe için kullanımı, üretilen edebî eserlerin çeşitleri ve Ermeni harfli Türkçe metinlerle ilgili detaylı bilgi için bk. Çoruk, F. J. G. (2022). Osmanlı Çeviri Geleneğinde Ermeni Çevirmenler ve Çeviri Sorunları. Konya: Çizgi Kitabevi.

ve İmamoğlu tarafından kitaplaştırılmış çalışmadır. İkinci nüsha H. 921 tarihli, Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde 4026 numarasıyla kayıtlı manzum sözlük mecmuasının 41b-72a varak aralığında bulunan ve Atabey Kılıç tarafından bilim dünyasına sunulan çalışmadır. Üçüncü nüsha ise Ankara Millî Kütüphane'de H. 920 tarihinde Mustafa b. Muhammed tarafından istinsah edilmiş, 1b-25b varak aralığında harekeli nesih ile yazılmış olan nüshadır. İlgili yerlerde İmamoğlu'nun nüshası İ; Kılıç'ın nüshası K; Ankara Millî Kütüphane nüshası M olarak anılacaktır.

Çalışmamızda, hem ilerideki araştırmalarda edisyon kritiğe katkı sağlaması hem de incelenen metnin muhtevasının net bir şekilde ortaya konulabilmesi amacıyla Ermeni harfli Türkçe metnin tamamı Latinize edilerek sunulmuştur:

Haza Kitabı Tühfei Şahidi

Be nami ğalik ü hayy ü tüvana

Kadim ü kadir ü bîna ü dana

Sena ü hamd ü şükri binihaye

Sipas ü minneti bihadd ü ğaye

Ana kim var idüb bu kâinati

Yaratdı hem hayati hem memati

Yoğiken ol didi var oldı 'alem

Hem itdi kudretiyle ğaki adem

Anın neslinden itdi enbiyayi

Ħüsusa kim habibi mustafayi

Salat ile selam ol şahe dayim

Kiannle dini islam oldı kayim

Dağı eshab ü aline ki bunlar

Anın şer'ine oldiler müseĦĦar

Pes anden sonra bil merhum ü mağfur

Ħüdayi ol kemalatiyle meşhur

Ki validdür bu muhtac ü gedaye

Ola ruhine rahmet binihaye

Dağı ma'sum iken cehdile merhum

Okutmişdi lüğetler bana manzum

Okidüm evvela tühfe Ħüsami

Müattar oldı anınla can meşami

Dağı manzum okutdı çok lüğati

İürdi tab'ime abi hayati

Şu resme oldum lüğat 'ilminde mahir

Lüğet kim bilmesem olaydı nadir

Geday dehsale oldukde Ħüdayi

İdüb rihlet kodi dari fenayi

Bana ki oldi lüğat 'ilmi müsehher
Ne 'ilme başladımse oldi müyesser

 Hüsusa 'ilmi rebhani ki sultan
 Celaleddin dimişdür mağzi kuran
 Kitabi mesnevi kim kuti candür
 Ziya ü nuri çeşmi 'aşikandür
 Bana keşf oldi bi ta'limi üstad
 Annle iderem 'üşşake irşad

Yakin bildim ki bir neveste ma'sum
 Lüğetler okiye veznile manzum
 Ana her 'ilm olur elbetde asan
 Olur 'alemde bir merdi sühendan
 Hüday şad iyleye ruhin Hüsamın
 Vire cennetde 'alasin mekamin

Getürdi nazme bunce dürri meknun
Selis ü şuh ü renge amîz ü mevzun
Cihande yakdi bir şemi' münevver
Söyünmez haşre dek nef'n görürler
 Hadisinde buyurdi fhri 'alem
 Bu ma'nayi ki oldür hayri adem

 Ki ola dayima hayrate sa'i
 İdeler halki anden intifa'i

Diledim kim yazam bir hoşce name
 Nazîre ola ol tühfe Hüsame
 Ki bunden daği ola çok fevaid
 Niçe nef ideler anden zevaid
 Şekerden güne güne pişse helva
 Olur bir zevk her birinde tenha
 Müzeyyen olsa bir mahbubü zîba
 Giyüb enva'i elvan ile dîba

Virür her renk ana bir dürlü ziyet
 Gelür üşşake dürlü dürlü halet
 Ne denglü var ise ande cevahir
 Getürdüm bunde illa ki ola nadir
 Kodum anleri ki isti'mali yokdür
 Veli olmayan ande bunde çokdür
 Getürdüm mesneviden çok ğerayip
 Ki ola mevleviler buna rağib

Olan bahr ande vardr bunde emma

Dağı var bunde niçe bahri ra'na

Yoğ ande dağı kta' oldukce ağır

Getürdüm bahrini içinde birbir

Temam oldukce her bir kta' mevzun

Yazardım ande bir beyti hümayun

Ki ola farisi bir msra'i hem

Biri türki ola ne biş ü ne kem

Ki türki farsiyeye ola mükabil

Bilür ehli ki olur bu nazmi müşkil

Bu resme eyledim ol beyti tertib

Ki bile mübtedi ehvali terkib

Çü eltafi hüda gösterdi itmam

Didim ben dağı tuhfe şahidi nam

Geday em şahidii mevlevi em

Diyari menteşede müğlevi em

Bihamdillah ki merdi ma'nevi em

Ki ğavvasi bihar mesnevi em

Müradım bu ki tühfem bule şühret

Gele evzan ile etfale kudret

İdeler fürs ile evzani hasil

Olaler 'ilmi mevlanaye kabil

Zehi 'izzet zehi devlet se'adet

Anın ke ande ola bu 'ilme liyaket

Velikin korkarem bir caheli dun

Ki ann olmaye keş tab'i mevzun

İdemez vezn ile takti'i tefhim

İde cehl ile her ma'sume ta'lim

Rekik ögrede bu mevzun kitabi

Herab ide o tab'i müstetabi

Yakin bilgil ki bir oğlancık evvel

Okiye ş'i'ri namevzun ü mühmel

Olur tab'i rekik ü süst ü mağbun

Kalur mahrum olamaz dağı mevzun

Meger bir hazik i üstadi kâmil

Ani cehd ile ide vezne kabil

Gelür vezne veli bulmaz selaset

Kalur tab'inde elbet bir rekâket

Kosan egrile bir taze nihali
Böyürse doğrulurm anla misali
Ya yeni bardağ e kim ola ol hak
Koyasın beveli yumak ide mi pak
Huda kahr eylesin ol caheli kim
Okidür nazmi kej olup mü'allim
Ana kim olmadı manzumi makdur
Çü ta'lim itmek ister bari mensur
Herab itmişdürür tühfe hüsami
Niçe kej tab' ü namevzun ü 'ami
Benim bu tühfemi sen sakla yareb
Şulardan ke olmaya tab'i mühezzeb
Nasib itme buni zihni sakime
Nasib it zihni paki müstakime
Mefa'ilün mefa'ilün fe'ulün
Dürüş canı peder ilme dun ü gün
Kim itse şahidii hayrile yad
İki 'alemde ya rebb iyle dilşad
Elkta'tül üla
Müfte'ilün fa'ilün müfte'ilün fa'ilün
Tankrinün adidürür izid ü yezdan hüdây
Daği büzürg ulu yol gösterici rehnümay
Hem daği peygamber ol kim vire hakden haber
Bay tüvangerdürür yoşsula dirler geday
Leb dudağ ü rüh yanak çeşmi göz ü ruy yüz
Kirpige müjgân müje dest el ayak oldı pay
Güş kulağ ü duş omuz muş sıçan huş us
Dud tütün bud idi zud tiz ü rud çay
Kârd bıçak ard un demrene peykân dimiş
Nize sünü zih kiriş tîr ü keman ok u yay
Hor güneş ü yer zemîn jale çi gök asüman
Yağmure baran digil ebr bulut mah ay
Gâv öküz ester katır har eşek üstür deve
Esb at ü madiyan ksrağ ü hem kürre tay
Faidersiz bir abes nesneye bihude di
Hem daği bihude söz söyleyici jajhay
Nakır ü tanburdürür çeng ile şeşta rebab
İklîğ ü berbut kopuz dümri düdük def ü nay

Bu sözümi ezber it gönünün aç pasini
În şehünem yad kün jengi dilet mizeday

Müfte'ilün fa'ilün müfte'ilün fa'ilün

Kim bu kitabı okur 'ilm olur ana kolay

Elkta'tüs saniyetü

Müfte'ilün Müfte'ilün Fa'ilün

Git birev ü söyle bugün gel biya

Ez çi neden çün nite niçün çera

İç tona şelvar di yen astın

Gönlege pîrahen ü kaftan kaba

Nağz digil gökcege beyniye mağz

Çağz ü vezağ ğukdürür kurbağa

Oldi derice terece der kapu

Küşe bucak orta miyan ev sera

Hiş hısım kavm ü kabile tebar

Yade di bigâne biliş aşna

Gürbe kedi nave senit kareveş

Oldi perestar dededür niya

Telle fak ü dam tuzak nam ad

Şam ile bam aşşam ü tan çan dera

Tuz nemek ü etmek ü et nan ğuşt

Mast yoğurt bozçe aşı mastaba

Buğdaye kendüm di ü erzen taru

Arpa ü böğölce cev ü lubiya

Arge di kârîz ü oluk navdan

Daği degirmen nedürür asiya

Hem çü tü kes mine nümayed mera

Sencilein kimse görünmez bana

Müfte'ilün müfte'ilün fa'ilün

Ey şehi hubani cihan merheba

Elkta'tüs salisetü

Mefa'ilün Fe'ilatün Mefa'ilün Fe'ilat

Açık küşade ü pîşani alın ebru kaş

Daği birader ü hemrah ü kardaş ü yoldaş

Samanlu balçıge kehgil kirec kec ü kum rîg

Sifal saksidürür hişt ü seng ü kerpic ü taş

Su ab ü ğakdürür toprağ ateş od yel bad

Hem eşk göz yaşidür ğüşk ü ter kuru ile yaş

Hîrîden almağ ü satmak fûrûhten bihir al
Di sud assiye kâla nedür meta' ü kumaş
Ekinci berziger ü kişt ekin şiyar nadas
Bikâr ek bidrev biç biküb dök çec ü çaş
Banşmağ aştî amihten karışmaktür
Yavaş ne ram ü savaş cenkdür daği perhaş
Oki dürüş gice gündüz sığırlein olma
Bihan bikûş şeb ü ruz hemçu gâv mebaş
Mefa'ilün fe'ilatün mefa'ilün fe'ilat
Senünle olayidim keşki bat ü budem kâş
Elktatür rabietü
Fe'ulün Fe'ulün Fe'ulün Fe'ul
Zeğen çaylağ oldi ü kartal dal
Kebuter gögercin kanat per ü bal
Sitare ü ehter digil yıldize
Di pervîne ülker yeni ay hilal
Hilale mehnev dinür parisi
Saman oğrusi keheşan abe şal
Ariye di zenbur ü gendu kovan
Şükûfe çiçek engübün oldi bal
Bölük saç örülü ü sarkuğ ü ben
Di gîsu ü merğul ü ferhal ü hal
Di oğlancığe küdek ü king gerz
Cüvandür yiğit pür oğul pîre zal
Bunamiş ne fertut ü kırğıl dümuy
Kari pîrezen ay ü yıl mah ü sal
Sühen darem ezdür bih ezmen sitan
Sözüm var eyü incüden benden al
Fe'ulün fe'ulün fe'ulün fe'ul
Gidiser cemal ü kaliser kemal
Elkta'tül hamisetü
Mefulü Fa'ilatü Mefa'ilü Fa'ilat
Dirler süciye bade ü mül hem piyale cam
Krnak keniyzek ü kula di bende hem gûlam
Küncüşki serçe sırçe daği abgînedür
Sürçe tayane ya'ni bilağzed haber peyam
Berbenddür gümüldürük efsardür yular
Fitrak terki zîn eyer oldi uyan hem ligâm

Kefgîre kepçe tabe tığan çömlege di dik
Cuşîd ü bühti kaynadi ü pişdi çig ham
Şimşîr ü tığ di kılıce deşne hencere
Kimühti sağri kine ğilaf eyd ü hem nîam
Tam bam ü borce vam i kûs amis müradi kâm
Hem kâmdürür adım daği dirler dimağe ğâm
İy destgîr damen et ez dest key hilem
Ey el tutuci etegin elden kaçan koyam
Mefulü fa'ilatü mefa'ilü fa'ilat
İlm öğrenen kişi buliserdür yüce mekam
Elkta'tüs sadisetü
Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müstefilün
Karın şikem nafe göbek beldür miyan kuşak kemer
Daği zenehtandür enek sine göğüsdür dđi ber
Mürğab ü çerğ ördek çakır tûzi küned ya'ni kakır
Ahen demirdür mis bakır gümüş ne sim altun ne zer
Erzîz kalaydür rüy tuc asan genez düşvar güc
İrkec nihaz ü kebş koç dişi ü erkek made ner
Kâri nühüfte gizlü iş gândür cima ü bus öpüş
Hoy kerde ya'ni derlemiş avret zen ü şevherdür er
Hüm küpdürür desti sebu ansu öte însu berü
Ön ard aşâğe yokaru pîş ü pes ü zîr ü zeber
Borcun öde vamet güzar arkam kaşi püştem bihar
Bunda getür inca biar anda ilet anca büber
Oturma bilmezlerle kaç kendüni kurtar ey oğul
Menişin be nadanan girîz hodra reha kün iy püser
Müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün
Hakka ki cahil sohbeti nari cehennemden beter
Elkta'tüs sabî'etü
Mefulü Mefa'ilün Fe'ulün
Çeşme binâr oldi kûze bardak
İsteme mecuycuy ırmak
Endahten ü fûru fikenden
Atmak daği aşâğe birakmak
Zerd oldi saru kebuddürür gök
Kare siyahe ü sipiddür ak
Hem sürh kızıl yeşildürür sebz
Nîl oldi çivid kûzîne tokmak

Laht oldi çomak katüdürür saht
Hem iri dürüş ü nerm yumşak
Kef aye ü nahün oldi trnak
Engüşti sitürk ulu barmak
Kâluç kiçisi müşt yumruk
Heşti gemidür arebce zevrak
Hem şib ü firaz eniş yokuşdür
Yüksek ho bülend ü pest alçak
Büyhid an kes ki şüd hirasın
Kurtuldi o kimse ke oldi korkak
Mefulü mefa'ilün fe'ulün
İlm içredürür seadet ancak
Elktatüs saminetü
Failatün Failatün Fa'ilatün Fa'ilat
Miçkedkedi yani tamar hem reg tamar di kane hun
Bezenilmiş çok sumat araste bisyâr hun
Bazgüne aksinedür dahi gülgüne figer
Dürlü dürlü günegün başi aşage sernigün
Gevde ten rude bağirsak bögreg üyken gürde şüş
Eyeg ü pehlu yana su küşt yan uce sürün
Reste kurtulmuş velikin beste bağlu deste sab
Muy kıl hame kalem name bitidür came ton
Suç günah ü saç biefşan sıç büri işe bişaş
Ur bizen kopar biken bihraş kus bitraş yon
Bir iki üç dört ü beş yek dü se çar ü penc ü şeş
Alti heft ü heşt ü nüh deh yedi sekiz dokuz on
Bist ü sı igirmi otuz çil kırk pencah ellidür
Şest ü heftad altmış ü yetmişdürür kâliyve bön
Daği heştad ü neved sad seksen ü toksan ü yüz
Bin hezar ü say sına bişmar mikün azmun
İçerü gel anlar isen yoğa kalğil taşrade
Enderun ager şinasi verme miman der birün
Failatün fa'ilatün fa'ilatün fa'ilat
Hayf ana kim dami cehl içinde kalmışdür zebun
Elkta'tüt tasi'etü
Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün
Büverziden üzenmekdür neverdidendürür dürmek
Zemînra huk berkenden nedür yeri tonuz dörmek

Rübuden kapmağē dirler nümuden yani göstermek
Ziduden pasden açmaktür büsudentür daği sürmek
Resen ip taften bükmeğ yavü güm yaften bulmak
Residen irmek ü dirmek biçiden baften örmek
Olur engâştēn efraştēn sezmeğ ü kaldırmak
Daği pindaştēn berdaştēn sanmağ ü götürmek
Hıramiden hıraşiden salınmak trmalamaktür
Savurmak oldi damiden demiden ya'ni üfürmek
Gijiden oldi sürtünmek bigerdîdendürür dönmeğ
Gezidendür ısırmak daği seğlayiden it ürmek
Yalın tef suştēn yanmak derz yiv duştēn dikmek
Hemiden ruften ya'ni egilmek daği süpürmek
Tabidendür talabımak demiden sebze ülpermek
Remanidendür ürkütmek resanidendür irgürmek
Çi başēd serdter ez yağ zi merdüm hıştēn diden
Nola souğurak buzden ademden kendöğün görmeğ
Mefa'ilün mefa'ilün mefailün mefa'ilün
Gerektür kendöğün bilmezlere kendüyi bildürmek
Elkta'tül 'aşeretü
Mütefa'ilün Mütefa'ilün Mütefailün Mütefa'ilün
Süde şîr ü tu didi kaymağē füledr ağız hem ağız dehan
Sürüye gele tele tora di dele sansare dile di zeban
Ulu hane key daği key kaçan kışa dey digil süciye di mey
Kamışe di ney sinire di pey ilige di müh sünük üstühan
Kere yağı meske ü yayığın adi nehredür ülü behredür
Öde zehre di kavuk u tavuk biri abdan biri makiyan
Ügi küf ü bat kaz ü fahte ügeyik kelaje ho saksağan
Kuşe mürğ di beçe yavridür yuva lanedür daği aşıyan
Şu kücücek ev keola yay için ana kâze di kamış olsa ol
Di ana neyin eve hane di direge sütun eşik asitan
Sana yegrek ol ki kul olasın din ulusine ko buni ani
Betü bihter an ki rehi şevi be büzürg dîn bihil in ü an
Mütefa'ilün mütefa'ilün mütefa'ilün mütefa'ilün
Gücücekden ol kedeb ögrene böyüyüb azîz ola bigüman
Elkta'tül hadi'aşere
Müfa'letün Müfa'letün Müfaeletün Müfaeletün
Tegerk tolu ü yağçe daği di berf kare dipiye deme
Di miş koyun kuzuye bere çobane şüban sürüye reme

Di ğalle tañıl boyunduruĝe di yuĝ ü yabaye hîd ü veli
Ügendere ğavşeng saban okune di hiş ü zivle seme
Güzel geş ü keş ne koltuĝ içi bikeş çek ü çekme yani mekeş
Di eblehe gül ü şeyda delü di gic oya filive seme
Sen ata cani edeb yolune yori ki olasin yarar kamuden
Tü cane peder be rahi edeb bi rev ki şevi sere zi heme
Müfa'eletün müfa'eletün müfa'eletün müfa'eletün
Harami yime yalani dime di 'iş ü ğeme şükür bu deme

Elkta'tüs sani 'aşere

Mefulü Mefa'ilü Mefa'ilü Fe'ulün

Di çevreye pîramen ü iklimi di di kişver
Demürkiye kuyumciye ahenger ü zerger
Derhor nedürür layik ü hem dañi sezavar
Aram dölenmek bezek arayış ü zîver
Yarar nedürür mi sezed ü dañi yaraşur
Mizîbed ü maned kale mi maned benzer
Dendan diş erişdür bilek ü tar erişdür
Pud arğace di peşm yüne kaliye pister
Yokarlıĝe balater ü bala boy ü hoy der
İçerlige di pişter ü girilige pester
Rehber kulaĝız ber yemiş ü uyuci peyrev
Peykâr savaş surete di çehre ü peyker
Midad bemen virdi bana 'addürür dad
Dadar diĝil adile di kardaşe dader
Milk issi hüdavend ü hidiv ü bişitab iv
Berde kareveş kul dañi dirler kula çaker
Hem oldi sipedar ü sipedar çeri başi
Dara ulu sultane di hüküm idici daver
Merrîhe di behram ü züheldür dañi keyvan
Gün batduĝı yer bahter ü toĝduĝıdır hâver
Güclüye tüvana didiler lik behadır
Elb oldi ü niv oldi dilir oldi dilaver
Şaşiye di luç ü dañi luk el size bidest
Leng aksaĝe di dilsiz lal eydü saĝır ker
Kızamuĝe sürhîje di düjbîhdürür bez
Dünbel çiban ajûh sinil er merd ü uyuz ger
Pîruz zafer önegülük oldi segâliş
Padaş kişi kinin ödeşimek dañi ĝifer

Buyruk tut ü gir yole ü toğri yüri dayim
Ferman ber ü der şev bereh ü rast rev ider

Mefulü mefailü mefailü fe'ülün
İlme 'amel it ta bulesin cennet ü kevser

Elkta'tüs salisi 'aşere

Mefulü Mefailün Mefulü Mefailün

Hem yaye di tabistan di kölgeye hem saye
Hem dağı zimistan kış di koñşıye hemsaye

Hem yaz behar oldi payız güze dirler
İssi di ü souk di germaye ü sermaye

Ol kim ola asli ari o pak nijad ol di
Ol kim ola asli alçak ol oldi fûrumaye

Amade yaraklanmış perdahte düzülmiş
Nazlanmağ ü düzenmek nazîden ü pîraye

Mahi balık oldi mar ilan ü karınce mur
Akreble çıyan adi kej dümdür ü sadpaye

İmruz ki enduzi ferda be miyan ayed
Bugün ki kazanursin yarın gelür ortaye

Mefulü mef'ailün mef'ülü mef'ailün
Yokdür iki alemde eylik gibi sermaye

Elktatür rabi' 'aşere

Müstefi'latün Müstefi'latün

Kokmişe dirler gendide gende
Büksüste üzülmiş kopmişe kende

Ferhünde ferrüh kutlu ü hürrem
Şad ağlamak gülmek girye hände

Bil aferinende yaradici

Rızk viricidür ruzi dihende

Hem yeliciye puyende dirler

Segirdiciye dirler devende

Hem çekici hem depeleyici

Oldi keşende dağı küşende

Ĥodra sütuden kendüyi ögmek

Laf urucidür hem gebzenende

Her çi bi ĥahi rev ĥahi der tu

Her ne dilersen var iste sende

Müstefilatün müstefilatün

Sen senden olma ĥafil ikende

Elkta'tül hamis 'aşere

Mütefa'ilün Fe'ulün Mütefa'ilün Fe'ulün
Nedür usture sütürre kazımkadürür sütürden
Bilegü fisan fesane mesel ü kısır sütürven
Didi dikmege nişanden daği saçmağē fişanden
Daği sıkmağē füşürden daği donmağē füsürden
Beğel oldi koltuk ağız bucağine lünc dirler
Bucağē di künc lîkin oturakdürür nişîmen
Dimiş otağē çeragâh daği otlu yer alefzar
Ota di giyah orak das nedürür nüvar ürken
Şemem oldi çariğē adi eşim oldi daği ranîn
Kara eve didi hergeh kalabak ne ola gerzen
Beheme tü nigûyi kün be tü pend înek ez men
Kamuye sen eylik iyle sana öğüt işte benden
Mütefa'ilün Mefulün Mütefa'ilün Fe'ulün
Yaramaz ile olma eyülerden eylik öğren

Elkta'tüs satis 'aşere

Mefulü Fa'ilatün Mefulü Fa'ilatün
Balçık gil ahek alçi hem kılçığē oldi dase
Mitîn külüng u kürek paru di daği mase
Kaplan peleng u kolan reng oldi tar hem teng
Mani kitabi erjeng di jeng is ü pase
Turna güleğdür reng tağ keçisi veli neng
'Ar oldi hatne sünnet minnet dimiş sipase
Hefdanedür aşura aşi ü yağ ruğēn
Biryān aşine güdab dirler çanağē kâse
Encam son ü düşnam sögmek sitayiş ögmek
Deşt ovadür legen taşt pingân dinildi tase
Engür üzüm erikdür alu mürud emrud
Sib elma nar enar ü gülnar di kirase
Atmace başe ale tavşancıl ü doğan baz
Yuhe delüce toğan hem şebpere yerase
İvmek sevinmek ile oldi batar velîkin
Hem harhar dirler olsa gönülde tase
Şadi meküntü ba sur enduh meyar ba suk
Sevinme sen düğüne ğusse getürme yase
Mefu'lü Fa'ilatün Mefu'lü Fa'ilatün
Sultani 'alem oldi kani' olan pelase

Elkta'tüs sabî 'aşere

Fa'ilatün Mefa'ilün Fe'ilün

Ayu hırs ü tonuz ne hık ü güraz
Seg meges it sinek di hargez uyaz

Dirseğe varin ü bidist kariş
Kola bazu di hem kulace di baz

Suzen igne gez arşın ü sufâr
Ok gezidür daği di sinduye kâz

Pehn yassi yoğun sitebrü kısa
Kûteh ü gird degirmi uzun diraz

Dide göz gör bübîn ü bak biniger
Yak büsuz ez bisay eyle bisaz

Kamçidür tazyane yort itmek
Türktaz oldi hem segirt bitaz

Kalğımkadür cehiden ü bazi
Oyun ü kalği berceh oyna bübaz

Mürdümk maş ü mercimek mencu
Hem kıcı sermdür soğan ho piyaz

Bimdür korku sayrudür bimar
Daği bisyâr çokdür endek az

Hem kem eksikdürür firavan bol
Oldi hürsend kanî' ü hırs az

Pişhord ütme kasile di hevid
Kefe kesmük di ortağe enbaz

Gönlümüz gitdi gelmedi yine
Dili ma reft ü mineyamed baz

Ey güzel yüzlü beg gül ü nazlan
İy şehi hubru bi hând ü binaz

Failatün mefa'ilün fe'ilün

İre maksude her ki saklaye raz

Elkta'tüs samin'aşere

Müfteilün Müfteilün Müfte'ilün Müfte'ilün

Bihten oldi elemek hem daği maşudür elek
Hem daği aşu gili sürh oldi sepus oldi kepek

Haher kızkardaşe di mader ana ate peder
Ademe merdüm di veli merdümiçeşm oldi bebek

Hime ü hüzümdür odun hem daği hakister kül
Azer od engiş kömür ehker köz yani zelek

Zinde diri jende yamalu tona di daği edîm
Sahtiyân çerm gön ü post deri hast dilek
Boz ate di hînk ü semend oldi kula oldi çemüş
Serkeş ü sügsüg yelegen nermrev ol keola dölek
Çend şitabi be güneş in revîşet ta beküca
Niçe iversin yazuğê bu gidişin kandeye dek
Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün
Her ne sanursan eşine hep başına gelse gerek

Elkta'tüt tasi'aşere

Müfte'ilün Fa'ilün Müfte'ilün Fa'
Dübdüze hemvar di hem daği yeksan
Kes bübür enbür kısıaç örse di sindan
Hem daği haysik çekic tîşe keserdür
Dörpiye di çopsay hem ege suhan
Dağ tepesine di şeç girîve belendür
Güh necis ü kûh tağ ü örküce kûhan
Oldi tuman ıldırım pejmile bañnev
Şebnem çih hir tuman arş gerezman
Hem daği rehşendedür ildırayici
Hem daği tabandürür daği direşşan
Ma'nide deryâb hoş anla dimekdür
Hem zehüzad döl ü döş yun yuş saman
Büklüm çin sar büpiç hem şud egildi
Egri kej ü yüz çevir ruy bükerdan
Bügzer geç yi ü iç binüş biyaşam
Konuk alan mîzban konuğê mihman
Mîve yemiş bive tul herbüze kavun
Patile tava verim hem ola tavan
Kış evi kâşânedür kâhdürür köşk
Çardağê vervare di hem daği eyvan
Münise di gemgüsar derddeşe hemderd
Hem nefes ü hemdem eş sona di payan
Hrka rükû arka püşt ü bel miyandür
Abirevan di akar suye revan can
Men ben ü batman menn ü kiledürür sa'
Yolçeke peyman di ahde di peyman
Oldi giran ü sebük ağır ü yeyni
Duhter kız kız giran hem ucuz yerzan

Sorarisen savlecan ne ola çevgân
Yuvalanan topcuğaz gûyek ğaltan
Jale suda binilen tulkuĝe dirler
Hem daĝı taĝarcıĝe didiler enban
Mihir güneş daĝı bil mihr ü mehari
Sevi burunduruk deveci şütürban
Gey daĝı geydir büpuş daĝı büpuşan
Nîfedür iç ton yakasi yaka girîban
Kamuyi besleyici saklayicidür
Baheme perverdigâr hest niĝeban
Müfteilün Fa'ilün Müfte'ilün Fa'
Yar ola dayim sana himmeti merdan
Elkta'tül işrone
Mefa'ilü Fe'ulün Mefa'ilü Fe'ulün
Çi ne kuş yemi çine daĝı kovci şehünçin
Hasud oldi bedendîş özün görüci ğodbîn
Yoĝun zeft ü baĝıle digil züft veli zift
Nedür kıyri di tîre bulanık töre ayin
Perend ebrîşime hem di dîbac ü ipek keĝ
Güzel ğub ola zîba veli zîşt ola çirkîn
Nedür taĝ eriĝi tilk kalem kilik kuru üzüm
Mevîz oldi ü koz gevz daĝı mürd ne mersîn
Di şîr aslane keftar dinür sırtlane rubeh
Dinür dilkiye hem parsdürür yuz künam in
Daĝı kuvvete di zor daĝı dir gec ü dîr
İrak taĝ eşegi ğur daĝı hem gördürür sîn
Kîse olsa tolu akçe dinür kîse i pürzer
Ger olsa çanak altun dinür kâse i zerrîn
Digil salkıme ğuşe daĝı azıĝe tuşe
Katık nanĝoriş oldi digil heĝbeye ğurçîn
Gönül niçe bir aldar seni semiz ü tatlu
Dila çend firîbed tûra ferbih ü şîrîn
Mefa'ilü Fe'ulün Mefailü Fe'ulün
Dürüş 'ilm ü kemale ideler sana tahsîn
Elkta'tül hadî vel işrone
Müfte'ilün Mefa'ilün Müfte'ilün Mefa'ilün
Şane tarak bıyık bürüt hem sakal adi rişdür
Rîşe saçakdürür daĝı bert baş adi rişdür

Çîre yegin di kimmune zîre ü hîre yuşdür
 Bali arının çü nuşdür dikenî daği nîşdür
 Güz kapağîne pîle di pür toludür kedu kabak
 Boş tehi ü baş ser artık yani bîşdür
 Kuyruğê düm di rîm irin nîm yarım sırım düval
 Su sığiri başi nedür kelle i gâvmîşdür
 Taşağî debe badkend arkasi güz ho gûji püşt
 Köse ü sakali kaba kevsec ü belmerîşdür
 Muştuluğê di müjde ü müzd kiri dönüm geri
 Vîje ari rîze u vak yekvîje bir karişdür
 Revnak fer daği biger balta teber veli siper
 Kalkane dirler ok u yay koyacak adi kîşdür
 Tapmağê di perestîş ü beslemege di perverîş
 Zahide parsa digil mezheb ü din ho kîşdür
 Atlu süvar ü mertebe paye piyadedür yaya
 Sac ayağî sepayedür hem daği sıh şîşdür
 İn est abi hoşgüvar ayed an ki teşne est
 Budür eyü sinici su gele oki susamîşdür
 İlm ü kemal ü ma'rifet 'arife özge îşdür
 Müfte'ilün Mefa'ilün Müfte'ilün Mefa'ilün
 Elkta'tüs sani vel'îşrone
 Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilat
 Butrağê duje di cuje pilice nesneye çiz
 Lüledür nayije di sola çeb ü pula peşîz
 Samreye çirk dimişler daği sergîn likin
 Sidige poğe çemîn dirler ü hem daği kümîz
 Ğunde örümcege di sarı aru münce sütuh
 Önegülik ho sıtîh oldi hem istîze sıtîz
 Kârgâh oldi dükân çinbere ahence digil
 Paybaf oldiyse çulha daği kirpas ola biz
 Pîşe di senate pîşe meşeistane digil
 Manisi keş ü direfşün biri başmak biri biz
 Hem emirane külahe di külahi teteri
 Kelle sağ olması serzindegi keskin daği tîz
 Karğaye zağ di dam ağ ü penağ iplik uci
 Bend bağ rağ tağ ü bağ ile bustan palîz
 Bir yürümiş yûri kim sana kıyamet de gerek
 Revişe rev ki tûra bayed der rûstahîz

Fe'ilatün Fe'ilatün Feilatün Fe'ilat
Görmeye hiç se'adet yüzün oğlan ki ola hîz
Elkta'tüs salis vel'işrone
Mefulü Mefa'ilün Mefa'ilün Fa'
Tek hamle ü ka'r üzüm tegegidür tak
Hem rezdür üzüm çubuğı yırtıkdür çak
Yaprak dağı bergdür ağac haslı bar
Kök bîh ü velikin pek simati bil kâk
Boğmak hefe kerden oldi silidür lers
Celd oldi luğetde çabük ü hem çalak
Hem jerf derin şigerf ulu kâf ü şikâf
Di yarğe gev çukur ü dağı meğak
Yük bar ü dağı yol üç kerre se bar
Tac efser ü gürisne ac ü zac oldi zak
Oldi keoldi eyü ü toğri ana ne korku
Anki şüd nîk ü rast ura çi pak
Mefulü Mefa'ilün Mefa'ilün Fa'
Devletlü o kim aybdan özün ide pak
Elktatür rabi'etü vel'işrone
Fe'ulün Mefa'ilün Fe'ulün Mefa'ilün
Firîb aldamak oldi firibiden aldanmak
Kişi cabülus itmek nedür ya'ni yaldanmak
Keşidendürür çekmek küşadendürür açmak
Luğetde bimen gîden kakıyub tutuldanmak
Ğünuden imizğanmak uyumak bihüşbîden
Be baliş nihaden ser ho yasduğı yasadnamak
Beğenmek pesendîden güzîden öğürtlemek
Sirayiden ırlamak bişermîden utanmak
Çeşidendürür tatmak yimek horden ü emmek
Mezîden mekîden hem biğürriiden iğranmak
Di süften delik delmek direngîden eglenmek
Di finca ü ğaltîden gerinmek yuvalanmak
Çerîdendür otlamak hem ağıştan islamak
Şüden ter zi baran ya'ni yağmurden islanmak
Bih ez can est în güftar eger miküni baver
Bu söz yegdürür canden ger idersen inanmak
Fe'ulün Mefa'ilün Fe'ulün Mefa'ilün
Kişi usluhkendendür işi usluye tanmak

Elkta'tül hamisetü vel'îşrone
Fe'ulün Fe'ulün Fe'ulün Fe'ulün
Çam ağacı gîj ü kıyn ağacı ğuş
Ağac delegen hıldürür bum baykuş
Perîr öteki güne didi düne di
Dün ısrâġi gıceye duş ü perenduş
Döşek came hab oldi 'üryan yalncak
Der ağuş kün kuc kucaġ oldi ağuş
Sümük hıldürür daġi bîni burundür
Kafa hîre kulak dibidür binagûş
Di kirpiye çîzi ü meymune kebbi
Hem ahu geyik tavşane hem di herġûş
Yimek horden ü sır tok u ruze uruc
Edik muze oldi pabuc oldi papuş
Uçuk tutmîşe dîvfersay dîrler
Hîred akle di öni gitmîşe bihuş
Tokuşmaktür asîb ü aşub örgi
Uruş rezm ü katı ġevġa helaluş
Ferişte sürüş ü edeb oldi ferheng
Delüye di dîvane hem daġi medhuş
Sali vir disen di reha kün di ten zen
Disen epsem ol hem di mibaş hamuş
Diyein sana diyecekler sen işit
Bügüyem betü güfteniha tü bünyuş
Fe'ulün Fe'ulün Fe'ulün Fe'ulün
İt üstade hizmet sakın olmaġil luş
Elkta'tüs sadisetü vel'îşrone
Fa'ilatü Müfteilün Fa'ilatü Müfteilün
Hem periden uçmak u hem daġi uçmak oldi behişt
Duzeġ oldi tamu adi ġişt oldi ekdi bigişt
İncil adi engelyun bütperest pute tapuci
Hem telise hegbedürür hem kenîse oldi künişt
Sümücdür yer altı zelek yaġc oldi raġc ü ferġac
Çirkin ü çepel daġi di çirkine ġüşuk di ü zişt
Geliserdürür başına ol ezel ne yazdi ise
Hahed ameden beseret vey nühüst her çi nübîşt
Failatü Müfteilün Fa'ilatü Müfteilün
Tabî ü tabîtidür ademün nihad ü sirişt

Elkta'tüs sabî'etü vel 'işrone
Failatün Failatün Fa'ilat
Cah mansıb çah kuyî rah yol
Kâh saman keh daħî kâhu marol
Kaynana zenmader bil şuy er
Yenge kaynata peyuvü zenpeder
Nul kaz burnidürür ferzend oğul
Güvegü damaddür oynaş mul
Hışmgîn tîre tebiredür tavul
Oğul oğlidür nebîre köpri pul
Duledür kasırğa yelken badban
Emceğē pistan di çalğoyin sitan
Yali püş duşab pekmez ħab düş
Kebe keklik pire keyk ü bit sübüş
Çekre tamla küflü etmek faħfere
Erre bıçku küf kelaş ü hem kere
Puz hem bedfuz ağız avurd jem
Ĝusse ü kayğū nijend ü hem dijem
Turmak oldi istaden kâsten
Oldi eksilmek u kalkmak ħasten
Hem peristu kırlağic simabdür
Jive çeykik çers anıt sürħabdür
Dideban gözci tanıkdür hem güvah
Sıgıncak yire di cayi penah
Di kaçacak yire hem cayi giriş
Depeye tarek di tadek daħî nîz
Taşdür yüzde çığıt hem damğul
Urdür zanu diz u topuk püjul
Çeşn bayramdür bişi lalengdür
Hem süci sîgi ü maslak benkdür
Korkulu işe di kâri sehmnak
Balçık iltecekleri sanduğē lak
Bezğ su bendi gevzen oldi sıgın
Ĥakitude oldi toprakdan yıgın
Oldi avürden getürmek rîħten
Dökmek u kaçmaktürür bigrîħten
Maħçi palan atidür üştülüm
'Arbededür tıynağē di sünb ü süm

Esnemek asa ü sürfe öksürük
 Gizlüdür puşide puside çürük
 Uykude horuldamak oldi bühüst
 Hem şikestedür sınık bütün dürüst
 Mühre buncuk mühre hem valazene
 Kav u çakmak suhte ü ateşzene
 Kâsni güneyik yüzerlik sipend
 Hem venize künlük ü kuşburni şend
 Ğalebe enbuh ü kasni engüjed
 Avdürür naħcîr ü hem yırtıcı ded
 Trmaladi ğest balık aği şest
 Nîst yok ari evetdür var hest
 Subesu her yanadür pusu kemîn
 Hem yüzek engüşteri kaşı nigîn
 Penbe panbuk hindivane karpuz
 İkidür puzîne meymun yarpuz
 Dest ebrencen bilazik ğuşvar
 Küpe tihu çil sığırıcık kuşi sar
 Hem suda yüzmek şınavîdendürür
 Hem dağı sızmak tiravîdendürür
 Hem binalîden inildemekdürür
 Hem zenuyiden sinildemekdürür
 Hem sırtmak ğod ğümarîdendürür
 Hem sinib kanmak ğüvarîdendürür
 Müstmend enlödürür lağer arık
 Telğ aci ekşi türş ğure kork
 Ev kumaşidür ğenur ü bardan
 Kapkacakdür oklağudür vardan
 Ağleyen derd ile oldi zarzar
 Labe yalvarmak arıkdür hem nizar
 Ğastegidür sayrılık derd ağridür
 Asılan avîğte ü düzd oğridür
 Yaften bulmak dimek ğüftendürür
 Hem delik delmek nedür süftendürür
 Tü dimekdür şüh dimek heybet şügüh
 Oldi kürdistande bir tağ girdekûh
 İncık oldi zeğenk emma aruğ
 Oldi genirmek dağı yalan düruğ
 İç yaği pîh ü kakırdak cezdere
 Dude oba çadire ğayme çere

Bünölmek oldi sigîziden sütün
İlkiye dirler gevişdür nişhur
Debbe gön bardak kilindir bülbüle
Huşe salkımdür 'arebce sünbüle
Badpîzen badzen hem yelpeze
Tatlu şîrin daği tatsız bimeze
İç derun hamun yazı kıran kenar
Oldi süpürge diken çarub ĥar
Bendeşe hemta diğil hemzad ikiz
Abgîr oldi göl u derya deniz
Gzrĥane deĥmedür geniş feraĥ
Hem çakal çakıl şîğal ü senglaĥ
Luĥise zac oldi mami pişyâr
Bu yıl imsal oldi bildir oldi par
Hem çeriden otlamak otla çiper
Otcî ü çerçi pizeşk ü pilever
Gevdede amas şişdür abile
Ten kabarcuği sunundür kübile
Kih kiçidür mih uludür ayve bih
Hem güruhe yumağ ü düğüm girih
Hem direĥt ü şaĥ ağac daği budak
Minihend korlar nihadendür komak
Encümen abisten ü zaden dimek
Dernek ü yüklü doğurmak rencemek
Serv ile kendir kenevş ile kenev
Lak daği şalak pelas ü yeni nev
Dîvçe oldi sülük u daği zelu
Yu bişu bügzar ko boğaz gelu
Pabirehne yalın ayak bendegi
Kulluk oldi kay hem barendegi
Bes yeter ĥayli bes öyle olsa pes
Yetişen kalmişlere feryadres
Hem taru gâvers ü peyğule bucak
Hem daği encuğ ü ateşdan ocak
Pire bolidür taberĥun teĥgilun
Koz çetüği şimdi eknun ü künun
Reşk günü püşk kığ bergüstüvan
At tonidür ĥud ışık yel pehlevan
Reste ü ĥüsre ü ĥüsrîne nedür
Er srası kayn ata kaynandür

Varlık hestidürür peyvestedür
 Ulaşık yap yap olan ahestedür
 Küpecük pestu sitti hatun sitem
 Güc tüfek zebdane körük oldi dem
 Bıkr kız duşîze kâlem er gören
 Avret ü belhem felahendür sapen
 Yüce bala yorüci dellaledür
 Hem oyuk tendîse bîse aledür
 Hem neyistandür kamışlık perniyan
 Oldi nakışlu hüveydadür 'ayan
 Teknedür zenber çekirgedür meleḡ
 Şoḡ kirdür çirk tazice veseḡ
 Dünbe kuyruk sırme teb reḡne gedik
 Beḡye manide nigendedür didik
 Gicük ḡariş daḡi oldi zerîr
 Sarılık hem yazıcı oldi dibîr
 Kergeden erc oldi kılçık ḡalmeliç
 Hem siparidür anız ejdef alic
 Ote daru di susam küncüdürür
 Piste fıstık iḡde hem sinciddürür
 Biddürür söḡüt gez ilḡındür nihal
 Taze dal oldi ü boyun oldi yal
 Oldi kehvare beşik lemter böyük
 And sevgend ü ḡuruh oldi bölük
 Sav eḡendü seped savin diḡer
 Duk iḡ ü perva kolay berḡu kiler
 Sürb kurşun şuredür çorak serab
 Şure yer kim ḡörünür irakden ab
 Hem cuvaldız toz adi penduz ü gerd
 İssi germ oldi ü souk oldi serd
 Kâc sîle oldi kirec oldi dilim
 Hem bürîn oldi sirîşimdür yilim
 Mihnet ü işkence oldi pîç pîç
 Yola 'azm itmek yaraḡ oldi pesîc
 Hem neva naḡme nasib oldi neva
 Hem kişi kâkâdürür işḡüc keya
 Hab kün epsem ol dimek balçık ḡilab
 Zeb genel oldi ü safi oldi nab

Ezber et kim dörtdürür ma'nii tab
Biri tab afitab ü mahitab
Biri kzmak biri taket birisi
Zülfün ipin egilüp bükülmesi
Hem kitabün evveli fihrist ü hem
Bir hakimün adi Zerdüş ey dedem
Yarılp açılmış olsa kefte di
Egilüp tolaşmış olsa ceftedi
İsperğem oldi 'arebce daymüran
Fesligendür bil buni türki heman
Gök gibi yani sipihrasa siperm
Oldi hem reyhan utanmak oldi şerm
Fam ü gûne gibi yani zerdfam
Saruşin gülgüne gül gibi ey hümmam
Tun külhen şam ağacı merhdür
Köşk kerh oldi birez hem berhdür
Ma'nide nadan ü ğafildür levend
Hem daħi ta'yini yok sağış idend
Laf urub söz çeyneme yani melünd
Hem yavuz olan harun oldi ü tünd
Di veda' itdi disen bedrud kerd
Hemle ü cenk itmege dirler neberd
Oyanık bidar ü 'aşık germdar
Hem haşıl ahar ü mühkem üstüvar
İnce yol benna ipi hencardür
Ulu ü leşker başi salardür
Yaslu çaylak sugvar ü muşhar
Hem yavaş kişiye dirler bürdbar
Ağlemek muyiden efsane semer
Hem pirinc buncuk şebehdür kahbe ğer
Hem daħi heşhaş oldi künknar
Hem büyü güve kelerdür susmar
Hem hezîne oldi gencur ey püser
İsteyici kimse oldi hazeger
İki köydür raz ü mervezdür biri
Ol vilayetde ki şehridür hiri
Hem 'alem bir şehradidür hem traz
Di yaraĝe alet ü çalguye saz

Lîz h r end rzd r ismarlamak
Hem b y k gebz oldi g rz oldi  omak
Esnemekd r h myaz    a i k j
Ger ola t nus h rmen oldi jaj
 ssilik tefs orta yay adi temuz
Da i filc mle dimekd r r hen z
Hem f sus oldi da i hayf eylemek
Da i hezl   bihude s z s ylemek
 a z i i  irkl   iband r hem denes
 irkd r bir  ehr adid r hem debes
Hem meni  tab'  seg li  h le mekr
Bev  kesret ya'ni cem   zeyd   bekr
Pehlevice oldi g ne  re    bed h  
Bel de  ehr ildiramakd r dir  
Mu  k v r   le f ru  hezl la 
Karanu me  gice karanusi ma 
Hem n gul oldi derin da i gizaf
Bihude s zd r akılsızd r ni af
Zi t h frik   ni aned r hedef
Kafd r r bir neve' kab kav oldi h f
Ka de   alinde  in ejenk r
Sıklı    avaz h nb k tenkd r
Hem tek lad r ba eltak oldi heng
Kuvvet   di  ivel  mahbube  eng
Da i  erp k hezl oldi  engl k
Eli aya i egri olan tase h duk
Hem tebirak iki ta ted r ki ho 
Ba layup  atladuben  rk de ku 
G kcek    aml  h n k  emnakk r
Navek okd r m  k oti hem nakd r
Da i nafercam   da i naseza
Ol ki i ola ki layik olmaya
Ma'nide t z m ya'ni g sterim
T rkisi d  eyelim bira elim
Hem   h lidend r r urmak safır
Hem nig h den yir p yen mege dir
Hem da i tuz den   tuliden n
Ma'snasi kazanmak i renmek bil n

Hem bûhara canibinde amun digil
Bir ovaye ocağē kânun digil
Hiz mabundür teki hatun daħi
Padişahler oldi keyhan ey aħi
Sürtüni sürtüni ya'ni ğejğejan
Hem 'aşre ü kabile dudman
Hem darılğanmak terencîdendürür
Daħi orta kış ayi behmendürür
Oldi fersuden bozulup eskimek
Daħi şadrevandürür böyük düşek
'Ödemek kulluği tuzîdendürür
Sığlayup tıkmak süpüzîdendürür
Ta'ne beyğare bezek oldi firih
Oldi hem bir işte artıklık firih
Daħi bitmek oldi ruyiden daħi
Oldi ruĵiden zebune suğbe di
Hem gürazîden salınmak bertele
Börk nuhun 'avretidür vaele
Nesterin nesrin gülidür fire mah
Güze dirler ulu yoldür şahrah
Hem su sızmağdür zehîden tantane
Di çağılduye ü çay avazine
Hem levîşedür yevaşe hem deħi
Tuşağē dirler düşağē ey eħi
Derdî zih oğlan doğurmak zahmeti
Kâğē nadan pare bilgil rüşveti
Oldi beħsîden zebun olmak igen
Demdeme avaze şülle ferci zen
Ħamre bulgur çorbasiğdür küpeçik
Ħumre oldi Ħev budak kırmak didik
Mahkâne aylık oldi pişğâh
Sadr ü ferzane uludür bakt gâh
Yafe hedyan söz ki ola herzeli
Herze söz söyleyicidür yaveğû
Didiler paçile ol bir çenbere
Ayak altıne ale batmaye kare
Oldi Ħah Ħah ma' nide zihi zihi
Di ici paşaye tî ya'ni tehi

Hem hedü tükürük tükürmekdür tefu
Hem katu bir yer gözemekdür refu
Kendirikle yaylığec ma'nileri
Oldi kenduri ü destenbu biri
Der beyani hisabi ebced
Dinlegil ebced hisabın ey püser
Kim elifden yaye dek bir bir sayer
Say yeden kafe dek on on anla pek
Kafden yüz yüz sayılır ğayne dek
Çün hisabi ebcedi bildin tamam
Töhfemin tarihini bil ey hümam
Bu hisab üzre it bu msraden şümar
Kaldi senden şahidi nev yadigâr

Sene 921

Fa' iletün Fa' iletün Fa' ilet
Bu kitabi ögren iç abi hayat

Metin İnceleme

Bir metnin farklı nüshaları arasında müstensih kaynaklı bazı farklılıklar olması çok sık rastlanılan bir durumdur. Çalışma konumuz Ermeni harfli Türkçe metin ile orijinal metin/metinler arasında kıta başlıklarının yazımında farklılıklar bulunmaktadır. 61 beyitlik mesneviden sonra gelen ana metin bölümünün başlıkları, başlıklar altında yer alan beyit sayıları ve nüshalardaki (61 beyitlik mesnevi, ana metin ve tarih düşürme beyitleri dahil) toplam beyit sayıları aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 2. Nüshaların Bölümleri ve Beyit Sayıları

Bölüm	H. 1040 tarihli nüsha (A. Hilmi İmamoglu)	Beyit sayısı	Mevlânâ Müzesi 4026 numaralı mecmuada yer alan nüsha (Atabey Kılıç)	Beyit sayısı	Ankara Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 4011/1 numarasıyla kayıtlı olan nüsha	Beyit Sayısı	Ermeni harfli Türkçe nüsha	Beyit sayısı
1.	kıt'a-i yekum fî-bahri'l- münarihî-l-maṭviyyi'l-meksûf	11	baḥr-ı evvel kıt'a der-baḥr-ı münarihî-i maṭviyy-i meksûf	11	elkta' tür fî-bahri'l-münarihî-l-maṭviyyi'l-meksûf	11	elkta' tül üla müfte' ilün fa' ilün müfte' ilün fa' ilün	11
2.	kıt'a-i devvum fî-bahri's-seri' i'l-maṭviyyi'l-mevkûf	12	baḥr-ı nî kıt'a der-baḥr-ı seri' -i maṭvî	12	elkta' tür fî-bahri's-seri' i'l-	12	elkta' tūs saniyetü müfte' ilün müfte' ilün fa' ilün	12

					maçviyyi'l- meksûf			
3.	kıt' a-i sehum fî- bahri'l-müctesi'l- mağşûr	8	baħr-ı şâliş kıt' a der- baħr-i müctess	8	elkta' tür fî- bahri'l- müctesi'l- mağşûr	8	elkta' tûs salisetü mefa' ilün fe' ilatün mefa' ilün fe' ilat	8
4.	kıt' a-i çârum fî- bahri'l- mütekaribi'l- müsemmeni'l- mağzûf	9	baħr-ı râbi' kıt' a der- baħr-ı mütekarib	9	elkta' tür fî- bahri'l- mütekaribi'l- müsemmeni'l - mağşûr	9	elktatür rabetü fe' ulün fe' ulün fe' ulün fe' ul	9
5.	kıt' a-i pencum fî- bahri'l-muzâri'il- aħzebi'l-mekfûf	8	baħr-ı hâmis der-baħr-ı muzâri' -i aħreb-i mekfûf-ı mağşûr	8	fî-bahri'l- muzâri'il- aħzebi'l- mekfûf	8	elkta' tül hamisetü mef' ulü fa' ilatü mefa' ilü fa' ilat	8
6.	kıt' a-i şeşum fî- bahri'r-recezi'l- müsemmeni's- sâlim	8	kıt' a-i sâdis der-baħr-ı recez-i sâlim	8	fî-bahri'r- recezi'l- müsemmeni's -sâlim	10	elkta' tûs sadisetü müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün	8
7.	kıt' a-i heftum fî- bahri'l-hezeci'l- müseddesi'l-ahzeb	10	kıt' a-i sâbi' der-baħr-ı hecez-i aħreb ü mağbûz-ı mağzûf	10	elkta' tür fî- bahri'l- hezeci'l- müsemmeni's -sâlim	10	elkta' tûs sabi' etü mef' ulü mefa' ilün fe' ulün	10
8.	kıt' a-i heştum fî- bahri'r-remeli'l- müsemmeni'l- mağşûr	10	kıt' a-i şâmin der-baħr-ı remel-i mağşûr	10	elkta' tür fî- bahri'l- kâmilil- müsemmeni's -sâlim	7	elktatûs saminetü failatün failatün fa' ilatün fa' ilat	10
9.	kıt' a-i nehum fî- bahri'l-hezeci'l- müsemmeni's- sâlim	10	kıt' a-i tâsi' der-baħr-ı hezec	10	elkta' tür fî- bahri'l- vâfiri'l- müsemmeni's -sâlim	5	elkta' tüt tasi' etü mefa' ilün mefa' ilün mefa' ilün mefa' ilün	10
10.	kıt' a-i dehum fî- bahri'l-kâmilil- müsemmeni's- sâlim	7	kıt' a-i 'aşır der-baħr-ı kâmil	7	fî-bahri'l- hezeci'l- müsemmeni'l -mekfûf	16	elkta' tül 'aşeretü mütefa' ilün mütefa' ilün mütefailün mütefa' ilün	7
11.	kıt' a-i yekum-deh fî-bahri'l-vâfiri'l-	5	kıt' a-i ihdâ- 'aşere der- baħr-ı vâfir	5	elkta' tür fî- bahri'l- hezeci'l-	7	elkta' tül hadi' aşere müfa' eletün müfa' eletün	5

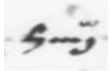
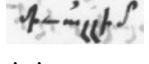
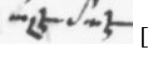
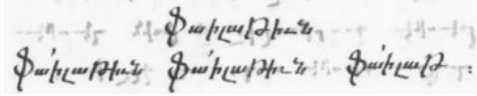
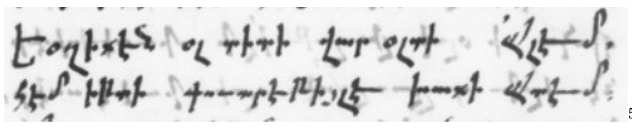
	mütemmezi's-sâlim				müsemmeni'l-ahzeb		müfaeletün müfaeletün	
12.	kıt' a-i düvvum deh fî-bahri'l-hezeci'l-müsemmeni'l-mekfûf	16	kıt' a-i isnâ- aşere der- baħr-ı hecez-i aħreb-i mekfûf-ı maħzûf	16	fî-bahri'l- mütekarebi'l- sâlim	8	elkta' tûs sani' aşere mef' ulü mefa' ilü mefa' ilü fe' ulün	16
13.	kıt' a-i sehhum deh fî-bahri'l-hezeci'l-müsemmeni's-sâlim	7	kıt' a-i selâse- aşere der- baħr-ı aħreb-i hezec	7	fî-bahri'r- remeli'l- müsemmeni'l- eşkel	7	elkta' tûs salisi' aşere mef' ulü mef' ailün mef' ulü mef' ailün	7
14.	kıt' a-i çârumdeh fî-bahri'r-recezi'l-müreffeli'l-murabba'	8	kıt' a-i 'erba- aşere der- baħr-ı recez-i remel	8	fî-bahri'l- muzâri' i'l- müsemmeni'l- ahzeb	10	elktatür rabi' aşere müstefi' latün müstefi' latün	8
15.	kıt' a-i pencum-deh fî-bahri'l-kâmili'l-müsemmeni'l-aķtaf	7	kıt' a-i hâmis- aşere der- baħr-ı remel-i eşkel	7	elkta' tür fî- bahri'l- ħaffi'l- maķşür	14	elkta' tül hâmis 'aşere mütefa' ilün fe' ulün mütefa' ilün fe' ulün	7
16.	kıt' a-i şeşumdeh fî-bahri'l-muzâri' i'l-ahzeb	10	kıt' a-i sitte- aşer der- baħr-ı muzâri' -i aħreb	10	fî-bahri'l- recezi'l- müsemmeni'l- maṭviy	7	elkta' tûs satis' aşere mefulü fa' ilatün mefulü fa' ilatün	10
17.	kıt' a-i heftum deh fî-bahri'l-ħaffi'l-maħbün	14	kıt' a-i seb' a- aşere der- baħr-ı ħaffi	14	fî-bahri'l- münserehi'l- maṭviyyi'l- mecru'	20	elkta' tûs sabi' aşere fa' ilatün mefa' ilün fe' ilün	14
18.	kıt' a-i heştumdeh fî-bahri'r-recezi'l-müsemmeni's-sâlim	7	kıt' a-i sâmin 'aşere der- baħr-ı remel-i maħbün	8	fî-bahri'l- hezeci'l- mekfûf-ı maħzûf	10	elkta' tûs samin 'aşere müfteilün müfte' ilün müfte' ilün müfte' ilün	7
19.	kıt' a-i nohum-deh fî-bahri'l-münserehi'l-maṭviyy	20	kıt' atü's- sâbi' -aşere der-baħr-ı hezec-i aħreb-i maķbüz	7	elkta' tür fî- bahri'l- recezi'l- maṭviyyi'l- maħbün	11	elkta' tüt tasi' aşere müfte' ilün fa' ilün müfte' ilün fa'	20
20.	kıt' a-i bistum fî-bahri'l-hezeci'l-mekfûf	10	el- kıt' a tü'l- 'ışrın fî-bahri recezi	7	fî-bahri'l- remel-i müsemmeni'l- maħbün	8	elkta' tül i'şrone mefa' ilü fe' ulün mefa' ilü fe' ulün	10

			müşemmeni maṭvî					
21.	kıṭ' a-i yekum bist fî-bahri'r-recezi'l- maṭviyyi'l-maḥbûn	11	kıṭ' a-i ihdâ ve 'ışrîn fî- baḥri münseriḥ	20	bahri'l- hezeci'l- maḥzûf u mecu'	7	elkta' tül hadi vel' işrone müfte' ilün mefa' ilün müfte' ilün mefa' ilün	11
22.	kıṭ' a-i duvvum bist fî-bahri'r-remeli'l- müşemmeni'l- maḥbûn	8	kıṭ' a-i isnâ ve 'ışrîn fî-baḥri hezeci mekfûf u maḥzûf	10	fî-bahri'l- ṭaviyyi'l- müşemmeni'l- - sâlim	9	elkta' tûs sani vel' işrone fe' ilatün fe' ilatün fe' ilatün fe' ilat	9
23.	kıṭ' a-i sehum bist fî-bahri'l-hezeci'l- aḥrebi'l-maḥbûz	7	kıṭ' a fî-baḥri fer' i medîd müşemmen	11	fî-bahri'l- mütekaribi'l- sâlim	12	elkta' tûs salis vel' işrone mef' ulü mefa' ilün mefa' ilün fa'	7
24.	kıṭ' a-i çârûm bist fî-bahri't-ṭavîli'l- müşemmen	9	baḥr-ı erba' a ve 'ışrîn kıṭ' a-i der- baḥr-ı remel-i maḥbûn	9	fî-bahri'l- ṭayyi'l- muḳtezebi	5	elktatür rabi' etü vel' işrone fe' ulün mefa' ilün fe' ulün mefa' ilün	9
25.	kıṭ' a-i pencum bist fî-bahri'l- mütekaribi'l- müşemmeni's- sâlim	12	kıṭ' a-i der- baḥr-ı ḥamis ve 'ışrîn baḥr-ı tekarüb	12	elkta' tür fîḳ- bahri'l- remeli'l- müseddesi'l- maḥzûf	136	elkta' tül hamisetü vel' işrone fe' ulün fe' ulün fe' ulün feulün	12
26.	kıṭ' a-i şeşum bist fî-bahri'l- muḳtezebi'l- maṭviyy	5	der-baḥr-ı sitte ve 'ışrîn kıṭ' a der- baḥr-ı ḥafîf	5	-----	----	elkta' tûs sadisetü vel' işrone fa' ilatü müfteilün fa' ilatü müfteilün	5
27.	kıṭ' a-i heftum bist fî-bahri'r-remeli'l- müşemmeni's- sâlim	137	baḥr-ı seb' a ve 'ışrîn kıṭ' a-i der- baḥr-ı remel- müseddes-i maḥzûf	136	-----	----	elkta' tûs sabi' etü vel ' işrone failatün failatün fa' ilat	136
	61 beyit mesnevi + 6 beyit tarih düşürme	67	61 beyit mesnevi + 5 beyit tarih düşürme	66	61 beyit mesnevi + 6 beyit tarih düşürme	67	61 beyit mesnevi + 5 beyit tarih düşürme	66
Toplam beyit		453		451		434		452

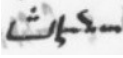
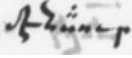
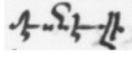
Nüshalardaki başlıklandırma farklılıkların yanı sıra metin içi bölümlemelerde, beyit sayılarında ve bölümlerdeki beyitlerin yazılış sıralarında da farklılıklar bulunmaktadır. Millî Kütüphane nüshası, en az

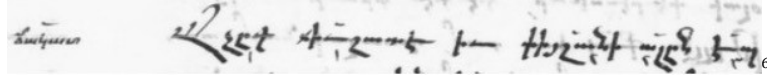
beyit sayısına sahip olan nüshadır. 61 beyitlik mesnevî kısmını da dahil ederek beyitleri numaralandırdığımızda 115. beytin ilk mısraı ilgili bahre aitken ikinci mısraı 133. beytin ikinci mısraından devam etmekte arada 17-18 beyitlik kayda geçirilmemiş bir boşluk bulunmaktadır. Müstensih, bahre ait vezne de dikkat etmeksizin böyle bir boşluk sonrası iki farklı mısraı birbirinin devamı şeklinde yazmıştır. İlgili beyitler ana metnin herhangi bir farklı yerinde de kayda geçirilmemiştir. Dolayısıyla M nüshası, toplam beyit sayısı en az nüsha olmaktadır. Öte yandan İ nüshasında “Der beyan-ı Tarih-i Şâhidî” başlıklı bölümde 6; M nüshasında “Der hisab-ı ebced” başlıklı bölümde 6; Ermeni harfli Türkçe metinde “Der beyanı hisabi ebced” başlığıyla 5; K nüshasında ise başlık bulunmaksızın 5 beyit bulunmaktadır. Nüshalar arasındaki bazı farklar ve Ermeni harfli Türkçe nüshaya dair diğer tespitler ise aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 3. Ermeni harfli Türkçe nüshaya dair tespitler

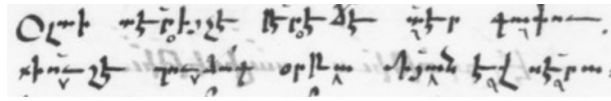
<p>“Gelle sürü hem şikâyetdür gile</p> <p>Büberin adı Arabca fülfile” beyti sadece İ nüshasında yer almaktadır.</p>
<p>“Hem emirane külahe di külahi teteri</p> <p>Kelle sağ olması serzindegi keskin dahi tiz” beyti ise sadece Ermeni harfli Türkçe nüshada yer almaktadır.</p>
<p></p> <p>Metinde, Ermenicede kullanılmayan bazı noktalama işaretlerinin kullanımı dikkat çekmektedir. Bunun ilk örneği Ermeni harfli Türkçe metnin yazımında şedde kullanılmasıdır. Satır başında görsel verilen “hayy” kelimesinin yazımında şedde kullanılmıştır.</p>
<p>Diğer bir örnek ise ayın (‘) kullanımınıdır. [mü'allim] kelimesinin ya da [alemde] kelimesinin yazımında ayın harfi gösterilmiştir.</p>
<p></p> <p>[fa'ilatün fa'ilatün fa'ilatün fa'ilat] vezninin yazımında ilk kelimedede ayın kullanılmamış ancak diğer kelimelerde kullanılmıştır.</p>
<p></p> <p>Aynı beyit içinde [alem] kelimesinin yazımında ayın kullanılırken [adem] kelimesinde kullanılmamıştır; oysa tıpkı alem kelimesi gibi adem kelimesinin de aslında ayın harfi bulunmaktadır. Metnin bütününde ayın kullanımına dair bir standart bulunmamakta; herhangi bir ayınlı kelimenin yazımı, metnin bütününde farklılık gösterebilmektedir. Hatta aynı satırda yer alan ayın içeren kelimelerin bazılarında ayın kullanılıp bazılarında kullanılmadığı ya da ayının kelimenin doğru yerinde kullanılmadığı görülmekte; bu ve benzeri ayın kullanımları metnin genelinde tespit edilebilmektedir.</p>

⁵ “Yoğiken ol didi var oldi 'alem
Hem itdi kudretiyle haki adem”

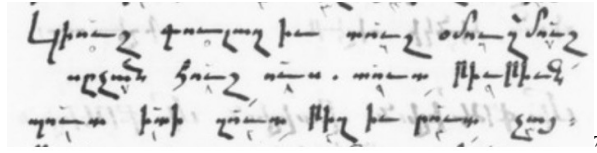
Bir diğer ilgi çeken kullanım [sena] ve [mensur] kelimelerinin yazımında karşımıza çıkmaktadır. Kelimelerin yazımında Ermenice “U/u (se)” harfinin kullanılması beklenirken Arapça s harflerinden biri olan “ث (se)” kullanılmıştır. Buradaki maksat sesin peltekliliğini göstermek olsaydı [mesnevi] kelimesi ve benzeri pek çok ث (se) içeren kelimenin yazımında da kullanılması beklenirdi. Bu kullanımların dil içi çeviri esnasında yaşanan bir dalgınlığın ya da metnin genelinde görülen yazım/ımla hususunda standartlaşamamanın bir sonucu olduğunu düşünmekteyiz.

Müntensihin, 7. sayfadan itibaren hedef kitle tarafından anlaşılmayacağını düşündüğü satırlarda sayfa kenarlarına Ermenice notlar düştüğü görülmektedir. Örneğin, yoksul kelimesi karşılığında geda kelimesinin verildiği satırın kenarında yoksul anlamına gelen Ermenice աղքատ [ağkat] kelimesi; samanyolu kelimesi karşılığında kehkeşan kelimesinin verildiği satırın kenarında ծիր յարդգողի (tsir yardgoği); alın karşılığında verilen pişani kelimesinin kenarında ise ճախաւ [cakat] kelimesi yazılmıştır. Her satır ya da beytin yanında not bulunmamakla birlikte bazı yerlerde tek kelimelelik açıklamalar yerini uzun cümlelere bırakmaktadır.

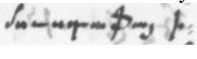
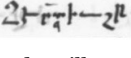

Manzum sözlüklerin genel şekil özelliklerinden biri olan satır altı numaralandırma, Ermeni harfli Türkçe metinde de kullanılmıştır. Numaralandırma Arapça sayılarla yapılmıştır. Satır başında verilen örnekte her bir eşleşen kelime altında 5-5, 6-6, 7-7, 8-8 şeklinde Arapça rakamlarla eşleştirme yapılmıştır.

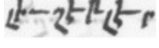
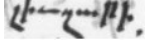
Bazı beyitlerin yazımının nazımdan ziyade düz yazı görselliğinde devam ettiği bir virgül ya da iki nokta kullanılarak bir sonraki mısraa geçildiği hissettirilmiştir. Örneğin aşağıda görseli verilen beyitte, [us] ile biten ilk mısradan sonra iki nokta kullanılarak [dud] kelimesine geçilmiş; şekli olarak beyit yazımına uyulmamıştır.

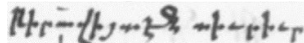
Öte yandan Türkçe nüshalarda ilk sayfada yer alan Besmele, Ermeni harfli Türkçe nüshanın yazımında kullanılmamış; Ek-1'de de görülebileceği gibi “Haza Kitabı Tühfei Şahidi” başlığının ardından doğrudan mesnevinin yazımına başlanmıştır.

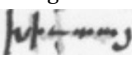
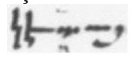
Metin içinde geçen özel isimlerin bazılarının yazımında büyük harf kullanılırken bazılarında tercih edilmemiştir. Örneğin 5. beyitte yer alan [Mustafayı] kelimesi küçük harfle yazılırken; 391. beyitte yer alan [Zerdüş] kelimesi büyük harfle yazılmıştır. Öte yandan Ermeni harfli Türkçe metinde beyitlerin sadece ilk mısraları büyük harfle başlatılmıştır.

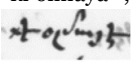
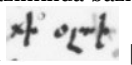
6 “Açık küşade ü pişani alın ebru kaş” beytinin yanında yer alan ճախաւ [cakat] kelimesi.

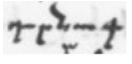
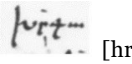
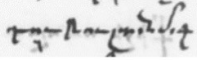
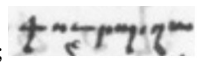
7 “Güş kulağ ü duş omuz muş sıçan huş us
Dud tütin bud idi zud tiz ü rud çay”

Herhangi bir kelimenin yazımında beyitten beyte farklılaşan bir imlaya da rastlanmaktadır. Örneğin lügat kelimesi, 10. beyitte [lügetler] imlasıyla yazılırken 12. beyitte [lügati] şeklinde yazılmıştır ve metnin bütününde de lügat kelimesi, kararsız bir imla ile yazılmaya devam edilmiştir.

Kelime sonlarında yer alan eklerin yazımında bazı yerlerde ünlü harfler kullanılmadan [süftendrr] yazılması tercih edilirken, metnin geneline bakıldığında [tiravidendürür] de olduğu gibi daha çok ünlülerin gösterilerek yazılması tercih edilmiştir.

Bazı beyitlerde ifadeleri vezne uygun hale getirmek için hem Farsça hem de Türkçe kelimelere ses eklemeleri yapılmıştır. Örneğin, [hüda] kelimesi [hüday]; [geda] kelimesi ise [geday] şeklinde yazılmış; sonlarına Ermenice yazım kuralında bulunan ve okunmayan «-յ» [-y] sesi eklenmiştir. Bu kullanımla Türkçe ve Farsça iki farklı kökenden kelimeye Ermenice bir ek getirilmiştir.

“ki olmaya”, “ki oldu” vb. kelimelerin yazımında bazı beyitlerde ünlü düşmesi olmaksızın bağlaç bitişik olarak [keolmaye] şeklinde ya da [ki oldi] şeklinde yazılmıştır.

Ayrıca [trnak]; [hrka] gibi bazı kelimelerde ünlü seslerin kullanılmadığı da dikkat çekerken bazı kelimelerde ünlü harfler yerine [tutuld.nm.k]; [kurb.ga] örneklerinde olduğu gibi nokta [.] kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ermeni harfli Türkçe metinlerde kelime yazımlarında harflerin aslından farklı yazılması ya da bir kelime içindeki harflerin yerlerinin değiştirilerek yazılmasına sıkça rastlanmaktadır. Bu metinde de *derhur* > *derhor*; *sühanem*>*sehünem*; *uşşak*> *üşşak*; *ashâb*> *eshab*; *tanrı*> *tankri*; *karavaş*> *kareveş*; *bürhîd*> *büyhîd*; *yüri*> *yori*; *sürhîze*> *sürhîje* vb. kelimelerde olduğu gibi çeşitli şekillerde aslımı çağrıştıracak şekilde ama aslından farklı olarak yazıldığı tespit edilmiştir.

Ermeni harfli Türkçe metin içinde derkenarlarda Ermenice notlar verildiğini belirtmiştik bunun yanı sıra Ermeni harfli Türkçe metnin son bölüm başlığının hemen altında “*Bu son bahrdır ki ona uzun bahr olduğu için bahri tavil denilir.*” anlamına gelen Ermenice bir not düşülmüştür. Bunun dışında ana metin içinde Ermenice herhangi bir ibare bulunmamaktadır.

Sonuç

1727’den başlayarak Ermeni harflerinin Türkçe metinler için kullanılması, pek çok farklı metin türünde eserler ortaya çıkmasını sağlamıştır. Destanlardan yazılı edebiyat ürünlerine, mezar taşlarından dinî metinlere, çeviri eserlerden telif eserlere kadar çok geniş bir yelpazede kullanılmasının bir sonucu olarak Tuhfe-i Şâhidî’nin de Ermeni harfli Türkçe nüshası yazılmıştır.

Ermeni harfli Türkçe nüshanın genel niteliklerine bakıldığında asıl metinde yer alan bismelenin bu nüshada yer almadığı; metinde Ermenicede kullanılmayan şedde işaretinin kullanıldığı; Ծ (peltek se) harfinin bazı Ermenice kelimelerin yazımında kullanıldığı; Ը ayn harfinin Ermenice kelimelerin bir kısmında gösterilmesinin tercih edildiği; şeddenin ve ayın kullanımının standart olmadığı, ayınlı bir

kelimenin birden fazla yazımının olabildiği; aynı satırdaki ayınlı kelimelerde dahi bir standardın olmadığı, şeddenin örneklendirilen yerlerden çok daha fazlasında kullanılabilir olduğu ama kullanılmadığı; Ermenicede kelime sonunda kullanılan “j [y]” harfinin Türkçe ve Farsça kelimelerde de kullanılabildiği; müstensihin hedef kitle tarafından anlaşılmayacağı düşünödüğü kimi yerlerde metin kenarlarına Ermenice açıklamalar eklediği; bazı kelimelerin yazımında kısaltmaların/harf eksiltmelerin tercih edildiği; kelime yazımlarında değişimlerin olabildiği; büyük harf kullanımında herhangi bir standardın olmadığı; şekli olarak her zaman beyit kuralına uyulmadığı; manzum sözlüklerde bulunan satır altı numaralandırmaların Ermeni harfli metin olmasına rağmen Ermenice rakamlarla değil Arapça rakamlarla yapıldığı tespit edilmiştir.

Tercih edilen nüshalar arasında beyit sayılarında farklılıklar olduğu, iki farklı nüshada yer alan birer beytin diğer nüshalarda yer almadığı; bunun yanı sıra beyit sıralamalarında yer değişikliklerinin ve kimi nüshalarda eksikliklerin olduğu; bölüm adlandırmalarında farklı başlıkların tercih edildiği tespit edilmiştir.

Öte yandan çalışmamız esnasında Ermeni harfli Türkçe nüshanın, hangi nüshadan istinsah edildiği bilgisine ulaşılammıştır ancak bu noktada birebir aynısı olmasa bile Ermeni harfli Türkçe metnin en çok İmamoğlu'nun nüshasına benzediği kanaatine varılmıştır. Ayrıca Ermeni harfli Türkçe nüshanın dil öğretiminde kullanılıp kullanılmadığı, kimler tarafından okutulduğu gibi herhangi bir eğitim verisine de erişilememiştir.

Çalışmamızın metin inceleme kısmında verilen Ermeni harfli Türkçe nüshaya ait orijinal metin parçaları, var olan örnekler arasından seçilerek metnin geneli hakkında bilgi sunulması amaçlanmıştır. Nadir olan örnekler ise açıklamalarında detaylandırılmıştır. Tuhfe-i Şâhidî'ye dair halihazırda pek çok detaylı çalışmanın bulunması nedeniyle asıl metin üzerinde herhangi bir içerik ve şekil analizi yapılması tercih edilmemiştir. Bu noktada Ermeni harfli Türkçe metnin, alana tanıtılması; sonraki çalışmalarda kullanılabilir hale getirilmesi çalışmamızın temel amacı olmuştur.

Kaynakça

- Çıpan, M. (2010). “Şâhidî, İbrâhim”. TDVİA. (38): 273-274.
- İmamoğlu, A. H. (2005). Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede Tuhfe-i Şâhidî Farsça- Türkçe Manzum Sözlük. Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Öz, Y. (1999). Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Öz, Y. (2010). Tarih Boyunca Farsça- Türkçe Sözlükler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Այվազյան, Հ. (2005). Ով ով է. Հայեր. հատոր 1. Երևան.
- Մարգարյան, Մ. (2014). “Գևորգ Դայիր Պալատացիի լեզվարան-բանարանագիր (1737-1811)”. ԲՄ 20: 203-221.

Ek

Resim 3. *Tuhfe-i Şâhidî*'nin Ermeni harfli Türkçe nüshasının ilk sayfası

